

О. В. Скребець

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ НАПРЯМ ОСМИСЛЕННЯ ТА ЛЕГІТИМАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ІМПЕРІЇ» В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ СУЧАСНОЇ РОСІЇ

Досліджено основні напрями легітимації поняття «імперія» в сучасному геополітичному дискурсі Росії та сформульовано в їх межах аргументи на користь реабілітації російської імперської ідеї.

Ключові слова: імперія, імперська ідея, геополітичний дискурс.

Исследованы основные направления легитимации понятия «империя» в современном геополитическом дискурсе России и сформулированы в их границах аргументы в пользу реабилитации российской имперской идеи.

Ключевые слова: империя, имперская идея, геополитический дискурс.

Basic directions of legitimate of concept of empire in modern geopolitical discourse in Russia and the arguments formulated on that scope on behalf of the rehabilitation of the Russian imperial idea are analyzed.

Keywords: empire, imperial idea, geopolitical discourse.

На особливості географічного місцеположення Росії та взаємозумовленість ними специфіки її політичної системи звертали увагу як російські, так і зарубіжні дослідники. Під основною характеристикою Росії часто розумілася та розуміється її географічна даність. Російські державні проекти традиційно оцінювалися географічно та пояснювалися особливостями розташування російської держави між Заходом і Сходом, Європою й Азією, складною взаємодією, що відображається на її політичному та соціальному устрої. «Імперський характер» російського простору обґрунтовувався в роботах російських мислителів другої половини XIX – початку XX ст. І. Ільїна, В. Соловйова, І. Солоневича й ін. «Імперську» сутність Росії, феномен радянського простору продовжують пов'язувати з просторовими особливостями Росії, її цивілізаційною динамікою сучасні російські дослідники, такі як С. Лур'є, М. Покровський, В. Топоров і ін. Як зазначає Л. Фішман, характерною рисою дискурсивного простору пострадянської політики стало розділення політичних дискурсів не за ідеологічним критерієм, а за культурно-географічним [19, с. 18]. В Україні геополітичні інтереси Росії та напрями її геополітичної стратегії є об'єктом дослідження Д. Базіва, С. Лотоцького, М. Михальченка, С. Трохимчика й інших. Необхідно зазначити, що саме геополітична проблематика, що опинилася в центрі уваги численних досліджень аналітичних центрів і окремих учених, актуалізувала тему імперії для Росії та світу в умовах формування, а пізніше – кризи глобалізаційного проекту.

Географічні характеристики держав залишаються досить стабільними, їх геостратегічні устремління можуть не мінятися протягом багатьох століть. Росія в геополітичних дослідженнях, відповідно, характеризується як величезна континентальна

Політологія Філософія і політологія в контексті сучасної культури
держави, яка перманентно вела боротьбу за вихід до моря. «Тягар географії», – констатує О. Панарін, – «як і тягар історії – не така річ, з якою можна так просто покінчити» [13, с. 404].

Багато руських і російських мислителів аналізували специфіку процесу формування території Росії й її подальшу динаміку. Як справедливо зазначав І. Ільїн, Росія не є випадковим нагромадженням територій і племен, але живий організм, що історично виріс і культурно виправдався, та не підлягає довільному розчленуванню [8, с. 46]. Історію виникнення імперської системи та колонізації як розселення та приєднання земель методом підпорядкування імперському управлінню в сучасній російській політичній науці досліджують В. Баріс, С. Лур'є, М. Любавський, Б. Міронов, А. Мітрофанов, В. Семенов та ін.

Одним з геополітичних напрямів осмислення поняття та значення імперії в російській політичній думці, а також одним з магістральних напрямів обґрунтування необхідності розробки нових імперських стратегій є розмір території сучасної Росії, відповідний статусу імперії. Російський дослідник В. Афанасьєв, наприклад, переконаний, що розмір території неминуче накладає відбиток на політичний устрій, отже, Росія не може стати національною державою у традиційному її розумінні [1, с. 230]. Російський історик В. Дегоєв обстоює думку, що сильною державою – імперією – Росія стала саме через відсутність «іншого способу організації величезного геополітичного простору» [7, с. 472]. Прихильниками ідеї приреченості імперської форми державності в Росії її розмірами та циклами її територіальної експансії є І. Бусигіна, В. Каганський, В. Межуєв, В. Туровський, М. Філіппов. Російські дослідники, спираючись на геополітичні імперативи, стверджують, що Росія, навіть при прогресуючому скороченні населення, дотепер залишається найкрупнішою за територією країною світу, що займає положення в центрі Євразії. Ці два параметри, разом з наявністю у Росії ядерного потенціалу, є найважливішими чинниками її політичного впливу у світі. Національний, великий простір, розміри Росії, неоднорідність і специфічність її периферій, ієрархічний устрій і нерівномірне заселення, на переконання багатьох російських політологів, продовжують надавати проблемі політичного контролю над простором величезного та навіть самодостатнього значення та вимагають оформлення економічної, політичної, правової й інформаційної імперської єдності. Розмір території Росії, її обширі природні та людські ресурси розглядаються як можливість при формуванні політичними елітами успішної ідеології й її легітимації, мобілізувати значні (що вже є) накопичення та відтворити досить автономний національний соціально-економічний комплекс. Найважливішими чинниками, що гарантують ефективність подібних національних програм, є сильна держава та високий ступінь національної інтеграції. Одночасно розмір територій і протяжність кордонів сучасної Росії залишаються чинниками, що збільшують відчуття загрози й атмосферу обложеної фортеці та реабілітують імперський тип державності. Континентальні, Великі простори, згідно з ідеями сучасних російських геополітиків, можуть

Філософія і політологія в контексті сучасної культури Політологія
продовжити своє існування у межах однієї країни тільки під імперською егідою; поза імперією Росія й її простори приречені на подальше розукрупнення.

Наступною підставою легітимації новітніх версій російської імперської ідеї й обрунтуванням імперської форми сучасної російської державності є унікальність її розташування на Євразійському континенті. Одвічне протиборство Сходу та Заходу, Моря та Суші за можливість вільного та безперешкодного історичного розвитку, як визнають західні та російські дослідники, є визначальним для ходу всесвітньої історії. Навіть втративши статус наддержави та ставши державою з регіональними інтересами, Росія через своє унікальне геополітичне положення, є відмінною від всіх інших держав регіонального рівня, оскільки її національні інтереси в рівній мірі розповсюджуються і на захід, і на схід [4, с. 54]. Так, на думку Н. Козлова, величезні морально-психологічні та матеріальні ресурси, зростання ролі держави, загострення внутрішньої політики, придушення свободи народу, потрібні Росії впродовж століть, оскільки вона розташована між двома типами світових цивілізацій – Західної та Східної, на стику Європи й Азії та має незахищені природними перешкодами кордони, які використовувалися сусідніми державами та народами для вторгнення [10, с. 17]. Особливим типом цивілізації, що виникла по сусідству з Європою, Росію вважають В. Баріс і С. Гавров. Унікальність розташування Росії ставала предметом дослідження численних західних спеціалістів, перш за все західних славістів, впродовж ХХ ст. Необхідність існування Росії як імперії в умовах глобалізації підкреслюється в роботах російських геополітиків початку ХХІ ст. (наприклад, Н. Васильєвої, М. Ільїна, І. Максимичева та ін.). В імперських проєктах, пропонованих російськими ученими, що легітимують сучасні коннотації імперії, як аргумент приводиться теза, що слабка Росія призведе до хаосу на євразійському просторі. Апокаліптична мотивація, вписана в контекст християнської традиції з її есхатологічними очікуваннями, набула в сучасності, згідно з їх позицією, достатньо стійкі підстави. Російські дослідники приходять до висновку, що Росія повинна залишатися Великим Простором і поступово перетворитися в повноцінну імперію, оскільки без цього, ослабнувши та зникнувши, викличе значні катаклізми у світі, можливо, глобальне зіткнення Заходу зі Сходом. Необхідність існування Росії у формі імперії як стримуючого чинника, гаранта регіональної та всесвітньої стабільності, констатують і багато західних дослідників. Концепт «держава-необхідність» – Росія, таким чином, став результатом своєрідного прагматизму на геополітичному рівні. Імперська ідея в її сучасних версіях відповідає принципу політики сфер впливу, при якому у всесвітній поліцентричній системі, що формується, передбачається переформовування своєрідних зон відповідальності державами та блоками держав – центрами сили. Ці геостратегії включають отримання Росією дивідендів від вигідного геостратегічного положення країни, зокрема за рахунок суміжних держав.

Наступним, активно використовуваним у сучасному імперському дискурсі варіантом обґрунтування відтворення імперії в Росії на

Політологія Філософія і політологія в контексті сучасної культури
початку ХХІ ст., стає просторова складова так званого «імперського синдрому». На переконання Е. Паїна, імперський синдром включає, крім авторитарного політичного режиму та свідомості підданих, важливий елемент – «імперське тіло» – територію, розітнуту рубцями колоніальних завоювань. Йдеться не тільки про ареали компактного розселення колишніх колонізованих етнічних співтовариств (чеченці, татари, тувинці і ін.), але і про всю сукупність російських регіонів, так званих «суб'єктів Російської Федерації», які насправді позбавлені своєї політичної суб'єктності й об'єднуються на основі адміністративного примусу, а не усвідомленої зацікавленості в інтеграції. Імперський принцип «утримання територій», як констатує Е. Паїн, сьогодні канонізований в російській політиці [12, с. 50–51]. «Імперське тіло», на його думку, у багатьох відношеннях служить свого роду захисним панциром для імперського режиму. Воно дозволяє владі використовувати якнайдавніший принцип управління – «розділяй і володарюй». «Поки зберігається «імперське тіло», як він вважає, у владі є можливість маніпулювати страхами представників етнічної більшості, які побоюються, що воно може бути зруйноване, а за наявності такого роду страхів відтворюється і потреба в авторитарному імперському порядку, який з погляду міфологізованої свідомості дійсно здатний зберегти «тіло» держави» [12, с. 51]. Пострадянський простір, відповідно, сприймається як колишній імперський геополітичний простір, «імперська територіальна спадщина»; характерним для пострадянського стану є розгляд Росією кордонів між новими незалежними державами як умовних. Ця теза підтверджується висловами представників російської політичної еліти (перш за все Посланнями Федеральним Зборам Російської Федерації Президента РФ). Одним з варіантів пояснення логічності реімперизації сучасної Росії і пострадянського простору, на переконання російських геополітиків, стає закономірність, яка виявляється у тому, що після розпаду імперії з її насильницькою єдністю, неминуче настає зростання потреби в новій формі об'єднання, заснованій на взаємовигідних інтересах попередніх імперських периферій. Російські експерти обґрунтовують потребу в процесах реінтеграції пострадянського простору неспівпадінням державної території Росії з розселенням мільйонів російських і російськомовних жителів, фіксуючи неспівпадіння російського культурного простору з теперішньою російською державною територією, що вимагає нового «збирання земель», неминучого і послідовного, відповідного законам циклічного, маятникоподібного розвитку Росії. Описуваний В. Барісом як характерний для консерваторів-традиціоналістів «інерційний тренд» ґрунтується на переконанні, що російська геополітична система є не результатом дії випадково виниклих чинників, а закономірного геополітичного розвитку. Він включає очікування того, що як Радянський Союз відтворив практично повністю контури Російської імперії, так і сучасна РФ неодмінно буде відновлена в колишніх геополітичних кордонах [2, с. 166].

Російські геополітики розвивають ідею імперії ще в одному аспекті – як вищого значення політичного простору. З цієї позиції писав про виникнення держави імперського типу ще Г. Федотов: «Вихід держави, що навіть безперервно росте, з її звичної

геополітичної сфери є той момент, коли кількість переходить в якість: народжується не нова провінція, але Імперія, з її особливою універсальною політичною самосвідомістю» [17, с. 306]. Облаштування приєднаних просторів відповідно до уявлень про правильний життєвий устрій і державний порядок основною метою побудови імперії в Росії бачать В. Каганський, А. Філіппов, М. Юр'єв і ін. Згідно з результатами досліджень російських геополітиків, імперії як політичні реальності, виявляються не більш стійкими, ніж держави, але імперська ідея виявляється більш тривалішою, і перспективи нової профілізації імперій – більш істотнішими, ніж у разі держав [18]. Перманентна трансляція імперського значення російського простору представляється авторам новітніх версій російської імперської ідеї доведеною.

Окрім вищезгаданих, вибір пострадянською Росією імперської форми пояснюється її складним географічним положенням і ресурсною збитковістю. Система відносин російського етносу, що об'єктивно складається, з оточуючою його природою належить до числа найважливіших, базисних причин існуючого в Росії впродовж сторіч особливого, або, як його нерідко називають, «азіатського» типу політичного режиму з рисами абсолютистсько-деспотичної форми правління, всеосяжним контролем держави над суспільством і прагненням влади до неподільного підпорядкування кожної людини [14, с. 38]. І. Солоневич у «Народній монархії» пояснював бідність Росії не «унаслідок «політики», а унаслідок географії: важко розбагатіти на землі, половина якої знаходиться у смузі вічної мерзлоти, а інша половина у смузі вічного нашестя ззовні» [16, с. 15]. Російські дослідники сучасності продовжують описувати «мобілізаційну схему використання ресурсів за допомогою їх максимальної надконцентрації, надексплуатації людських ресурсів і наднапруги всіх ланок суспільства в цілому» як імперську [5, с. 33]. Проте зустрічається і протилежна думка, що імперська форма була законсервована в Росії у зв'язку з надлишком природних ресурсів: «...історія Східної Європи Х–ХІІІ ст. дає урок того, як надмірність природних ресурсів може стимулювати прагнення до пошуку кращого життя не за рахунок зростання, а зниження рівня самоорганізації суспільства» [11, с. 13]. Відповідний екстенсивний територіальний розвиток, включення до складу Російської імперії регіонів, що знаходяться на різних рівнях розвитку, належать до різних цивілізацій, як стверджують сучасні дослідники, залишило у спадок сучасній Росії виняткову неоднорідність регіонів в економіці, якості соціуму, культурних традиціях [6, с. 79]. Однією з найвідоміших робіт у цій сфері є «Загибель імперії» Є. Гайдара, в якій автор пояснює розпад Радянської імперії її залежністю від нафтового сектора економіки та падінням цін на нафту. Таким чином, згідно з доказами, що приводяться російськими експертами, Росія, в тій або іншій версії, домагаючись об'єднання просторів Євразії, ставить мету – досягнення успіху в світовій і регіональній конкуренції, яку їй повинні забезпечити економічна потужність, демографічні можливості, максимальне зосередження інших видів ресурсів. «Ресурсна» держава (термін Симона

Політологія Філософія і політологія в контексті сучасної культури
Кордонського), подібна Росії, вимагає імперських методів управління. Територія, земля та надра, які будь-якими засобами повинна утримати, а за наявності певних умов – і збільшити, «ресурсна» держава, вимагають відтворення самодержавних, імперських форм і принципів.

На початку XXI ст. у російській політичній науці розповсюдилися дослідження дії глобалізації на інтеграційні процеси в пострадянському регіоні, в яких не останнє місце займає імперська ідея. Геополітичні чинники в них продовжують визначати цивілізаційну самоідентифікацію Росії. На думку Гі Верхофстадта, колишнього прем'єр-міністра Бельгії (1999–2008), наразі світова політична система переживає чергову модернізацію, і новою її формою повинна стати багатополарність. На його думку, «ми в якомусь значенні повертаємося до регіональних імперій і вступаємо в нове століття, коли питання, що стоять перед світовою спільнотою вирішуватиме дюжина реальних або потенційних політичних та економічних світових центрів, більш менш рівномірно розподілених по всій земній кулі» [10]. Російські дослідники вказують на додаткові можливості, що з'являються у зв'язку зі світовою кризою, для реалізації крупними державами, до яких віднесена і Росія, геополітичних імперативів. Усвідомлюючи, що прагнення імперій одержувати прибуток і нарощувати свою потужність шляхом територіальної військової експансії в сучасних умовах приречене на крах, вони пропонують перспективніші методи розвитку єдності пострадянського регіону. Подібні дослідження мають на меті розробку та вдосконалення ідей і стратегій спільного розвитку, покликаних сприяти формуванню регіональних альянсів, що поєднують переваги різноманітних територій.

Обґрунтування геостратегії Росії на початку XXI ст. у роботах російських геополітиків нерозривно пов'язується з формуванням глобальної моделі організації геополітичного простору, де головне місце займають геополітичні полюси та державні блоки. З погляду ряду представників російської геополітичної думки, Росія здатна виступити як один з геополітичних полюсів «двополярного» світу або в ролі «третьої сили» у разі загострення відносин країн Заходу та Сходу. Російські дослідники обґрунтовують актуальність прогнозованого процесу зміщення геополітичної осі, чому в найближчі десятиліття повинна бути присвячена внутрішньополітична і зовнішньополітична діяльність Росії. У пострадянському регіоні, згідно з концепціями російських експертів, Росія повинна зосередити свої зусилля на процесі відновлення єдиної держави на географічному просторі, що створює геополітичну вісь світу. В області зовнішньої політики розробляються проекти, які сприятимуть багатобічному розвитку зв'язків з країнами, що створюють цей стабільний полюс. Після відновлення геополітичного простору Євразійського Союзу, згідно з планами російських геополітиків, з'явиться необхідність в оформленні Євразійського Об'єднання. У цієї концепції багатополярного світу, в якому Росія залишиться впливовим центром сили, перш за все її «євразійської стратегії», є супротивники та прихильники (серед яких можна назвати О. Арбатова, А. Мельвіля, Н. Нарочницьку, Е. Позднякова, С. Рогова й ін.).

Однією з причин повернення актуальності імперської ідеї в політичній науці сучасної Росії є прагнення її політикуму, зберігши територіальну цілісність, зробити її конкурентним актором світової спільноти. Геостратегічні дослідження в сучасній Росії сконцентровані на доведенні, що поліцентричний світ надійніший, ніж моноцентричний, і відстоюванні доцільності імперського шляху вибудовування нової парадигми російського існування в перехідному світі, у процесі динаміки якого конструкції, що оточували геополітичний простір Росії, були зруйновані. Актуальність геополітичних досліджень у російській науці викликана як процесом розпаду всього пострадянського простору, боротьбою Росії за територію та сфери впливу, так і втручанням крупних держав у геополітичні відносини на пострадянському просторі. У властивій Росії почвенницькій парадигмі продовжують розроблятися проекти, пов'язані із структуризацією російського політичного простору, при цьому положення геополітичної концепції континентального блоку розвиваються переважно в роботах представників неоевразійського та лівопатріотичного напрямів російської геополітичної думки (О. Дугіна, Г. Зюганова, О. Панаріна та ін.).

Необхідно зазначити, що на рубежі ХХ–ХХІ ст. геополітичний образ Росії знаходився одночасно у стадіях деконструкції та реконструкції. Імперія традиційно розглядається як соціально-політична форма простору Росії і є спроби створити принципово новий образ держави – неоімперський, головним атрибутом імперії при якому продовжує виступати організація її простору. Безумовним В. Баріс називає висновок більшості геополітиків минулого та сучасності про те, що Росія є особливим (вельми відмінним від інших) цілісним геополітичним утворенням, що має об'єктивну логіку свого розвитку, виходячи з свого місцеположення [2, с. 339]. Російська регіональна система, як зазначають багато російських дослідників, склалася в логіці імперської парадигми, і особливістю Росії залишається входження її величезних територій до складу декількох географічних і політичних просторів (Європи, Близького, Середнього та Далекого Сходу, Центральної Азії тощо), приречене поєднанням морської і сухопутної території, європейської й азійської складових у плані континентальної приналежності, різноманітністю кліматичних і географічних умов, детермінованими особливостями ареалу розселення, специфікою колонізації географічного простору, а також державними традиціями, які склалися на його території, що відображається в роботах російських геополітиків.

Проблеми ідентифікації Росії в сучасному світі та пошуку шляхів підвищення зовнішньополітичного статусу російської держави розв'язуються в російській геополітиці крізь призму імперської ідеї. Геополітичні проєкції поняття імперії охоплюють всі грані проблеми організації єдиного євразійського цивілізаційного простору. Російським дослідникам імперські проєкти уявляються як напрям до стійкої моделі взаємовигідної співпраці Росії та Західного світу, перш за все вирішенню

Політологія Філософія і політологія в контексті сучасної культури
ключових проблем світової політики та економіки, а також способом забезпечення міжнародної безпеки на глобальному та регіональному рівнях. Термінологію геополітики взагалі називають властивою офіційній політиці Російської Федерації кінця ХХ ст. Геополітику російський мислитель В. Кантор називає «інструментом досягнення імперських амбіцій» [9, с. 16]. В. Цимбурський писав про «гіпертрофію географічного символізму» в Росії [20, с. 86].

Російський дослідник О. Смирнов констатує реалізацію геополітичного сприйняття дійсності в сучасній Росії на декількох рівнях: глобальному, континентальному, регіональному та локальному, кожному з яких відповідають певні просторово-географічні рамки та стосовно яких створюються різні геополітичні концепції [15]. Наслідком дії постмодерністських концепцій стало подолання розриву у вивченні зовнішньої та внутрішньої державної політики, яке пов'язують з умовами функціонування сучасних держав, що змінилися. Російські дослідники відзначають присутність на пострадянських територіях реальних російських інтересів, усвідомлюють ступінь їх важливості сьогодні та в майбутньому, хоча досить спірним вважають питання наявності у Росії достатніх інструментів для їх реалізації в кожному конкретному регіоні. Широке визнання одержала теза, що Росії у будь-якому випадку доведеться займатися рішенням геополітичних проблем, що безпосередньо зачіпають її інтереси й є глобальними. Необхідність реінтеграції пострадянських просторів обґрунтовується також сумнівами в демократичності глобального трансформаційного процесу. Справжнє значення Росії у світовій історії, на переконання російських геополітиків, полягає в її месіанській ролі – відродженні духовних цінностей, втрачених світовою спільнотою, одним із наслідків якого стало оголошення Росією території колишнього СРСР «сферою своїх життєвих інтересів».

Сучасні версії російської імперської ідеї відповідають розумінню простору як перетворюючого економічні, соціальні, політичні відносини між державами. Російські дослідники –прихильники імперської державності виступають за збереження історичної ідентичності Росії, що діяла як впливова світова держава (велика держава), яка володіє величезною територією. Стратегічні чинники в їх дослідженнях виступають домінантою розширення імперського простору Росії в Євразійському регіоні, яке дозволить забезпечувати контроль над цією територією, нести за неї відповідальність, гарантувати стабільність і мати право при необхідності вживати превентивні заходи, що одержали легітимність всередині та зовні її. Частково ці проекти обґрунтовують право на реванш і відновлення російської державності в геополітичному просторі колишнього Радянського Союзу, незважаючи на те, що згідно зі змістом робіт російських геополітиків, Росія має у своєму розпорядженні обмежені ресурси та можливість для глобального впливу на світові події. Передбачається вибудовування імперського простору, виходячи з перегляду використання власних ресурсів і наявної геополітичної переваги, а також можливість нейтралізації недоліків та уразливості нових

Філософія і політологія в контексті сучасної культури Політологія
проектів за допомогою майстерної дипломатії. Російські дослідники ставлять мету домогтися возз'єднання унікальної системи, в якій поєднувалися б органічність території та кордонів, однорідна політична культура та духовність населення, автаркічність господарського комплексу. Корекцію геостратегій Росії, що відбувається відповідно до нових геополітичних умов та обмежень, можна вважати основним з напрямів, що передбачають «суверенно-демократичне» перетворення її простору. Незважаючи на значні складнощі геополітичного положення Росії, відповідні дискурси орієнтуються все більше на проведення збалансованої, передбаченої, не тільки жорсткішої, але і привабливішої політики для суміжних країн.

Бібліографічні посилання

1. **Афанасьев В. В.** Россия как национальное государство / В. В. Афанасьев // Политическая структура мира: сб. статей / под ред. В. В. Афанасьева. – М.: НИЦ «Инженер», 2009. – С. 224–231.
2. **Барис В. В.** Геополитические контуры России: [монография] / В. В. Барис. – М.: ОАО «ЭКОС», 2002. – 392 с.
3. **Верхофстадт Г.** Три выхода для Европы / Г. Верхофстадт // Россия в глобальной политике. – 2009. – № 1. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/numbers/36/11220.html>.
4. **Воскресенский А. Д.** «Третий путь». Внешняя политика России перед выбором / А. Д. Воскресенский // Свободная мысль. – 1999. – № 5. – С. 40–55.
5. **Гаман-Голутвина О. В.** Политические элиты России. Вехи исторической эволюции / О. В. Гаман-Голутвина. – М.: Росспэн, 2006. – 446 с.
6. **Гавров С. Н.** Социокультурная традиция и модернизация российского общества / С. Н. Гавров. – М.: МГУКИ, 2002. – 146 с.
7. **Дегоев В. В.** Внешняя политика России и международные системы: 1700–1918 гг. / В. В. Дегоев. – М.: РОССПЭН, 2004. – 496 с.
8. **Ильин И. А.** Наши задачи. Историческая судьба и будущее России. Статьи 1948–1954 годов: В 2 т. / И. А. Ильин. – М.: МП Рарог, 1992. – Т. 2. – 273 с.
9. **Кантор В. К.** Санкт-Петербург: Российская империя против российского хаоса. К проблеме имперского сознания в России / В.К. Кантор. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – 544 с.
10. **Козлов Н. Д.** К вопросу об исторических истоках политической и правовой культуры России и Запада / Н. Д. Козлов // Эволюция политической и правовой культуры России. Региональные особенности и влияние европейского фактора / отв. ред. Б. Н. Ковалев, Е. А. Макарова. – Великий Новгород: НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2006. – Ч. 1. Россия–Запад: истоки политической и правовой культуры. – С. 15–24.
11. **Кульпин Э. С.** Золотая Орда: проблемы генезиса Российского государства / Э. С. Кульпин. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ»/URSS, 2009. – 175 с.
12. **Паин Э.** Россия между империей и нацией / Э. Паин // Pro et Contra. – 2007. – Май–июнь. – С. 42–59.
13. **Панарин А. С.** Россия в цивилизационном процессе (между атлантизмом и евразийством) / А. С. Панарин. – М.: ИФ РАН, 1994. – 432 с.

14. **Семенов В. М.** Власть в этноисторическом пространстве России / В. М. Семенов. – М.: ИФ РАН, 2006. – 117 с.
15. **Смирнов А. И.** Информационная глобализация и Россия: вызовы и возможности / А. И. Смирнов. – М.: Парад, 2005. – 391 с.
16. **Солоневич И.** Народная монархия / И. Солоневич. – М.: ЭКМО, 1991. – 607 с.
17. **Федотов Г. П.** Судьба Империй / Г. П. Федотов // Судьба и грехи России: избр. статьи по философии русской истории и культуры : В 2 т. – СПб.: София, 1992. – Т. 2. – С. 304–327.
18. **Филиппов А.** Смысл империи: к социологии политического пространства: [Электронный ресурс] / А. Филиппов // Иное. Хрестоматия нового российского самосознания. – Режим доступа : .
19. **Фишман Л. Г.** Политические дискурсы постсоветской России: теоретико-методологический анализ: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.01 / Л. Г. Фишман. – Екатеринбург, 2007. – 39 с.
20. **Цымбурский В.** Тютчев как геополитик / В. Цымбурский // Общественные науки и современность. – 1995. – № 6. – С. 86–98.

Надійшла до редколегії 15.02.2012

УДК 101.1:316

А. В. Ставицький
Філія МДУ (м. Севастополь)

МІФ І ОНТОЛОГІЯ НАУКОВОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Розглянуто проблему співвідношення міфотворчості з методологічними принципами науки.

Ключові слова: сучасний міф, функції міфу, міфологізація.

Рассматривается проблема соотношения мифотворчества с методологическими принципами науки.

Ключевые слова: современный миф, функции мифа, мифологизация.

This article discusses the problem of the relation of myth-making with the methodological principles of science.

Keywords: modern myth, function of myth, muthologization.

У науці дослідники зазвичай роблять ставку на раціоналізм. Але що робити, якщо в сучасній науці навіть раціоналізм (Т. Кун (див. [6]), П. Фейєрабенд (див. [11]), І. Лакатоса (див. [7]) заперечує незалежність чуттєвих і дослідних даних від теорій та існування фактів поза теорією, хоча насправді все має бути інакше? І що тоді раціоналізм розглядає, якщо, за зауваженням відомого теоретика